EUROPOS PARLAMENTAS

2004 *2009*

Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas

26.9.2008

DARBO DOKUMENTAS

dėl problemos, susijusios su klasifikavimu, ypač etninės kilmės ir rasės pagrindu, kovos su terorizmu, teisėsaugos, imigracijos, muitinės ir pasienių kontrolės srityse

Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitetas

Pranešėja: Sarah Ludford

1. Įvadas

Pagrindinis teisinės valstybės principas – teisėsaugos veiksmai turėtų būti grindžiami ne konkretaus asmens tapatybe, o jo elgesiu. Todėl įprastai žmones tyrimui ar patikrinimams galima pasirinkti tik remiantis pagristu įtarimu, kurį lemia jų pačių veiksmai. Vis dėlto valstybių narių ir teisėsaugos bei pasienio kontrolės institucijos vis dažniau domisi klasifikavimu – technika, galinčia padėti aktyviai įvardyti žmonių, kuriuos reikia papildomai ištirti arba kurie laikomi tikėtinais nusikaltėliais ar teroristais, grupes. Klasifikavimas vyksta policijos ir baudžiamojo teisingumo sistemoje, įskaitant policijos vykdomus sulaikymus, kratas ir tapatybės patikrinimus, saugumo patikrinimus oro uostuose ir kituose atvykimo uostuose, taip pat pasirenkant asmenis stebėjimui kovos su terorizmu srityje.

Tai vyksta Europai greitai plečiant imigracijos ir pasienio kontrolės duomenų bazes ir vis gausiau keičiantis informacija – ši veikla suteikia naują informacijos šaltinį teisėsaugai, kovos su terorizmu ir imigracijos kontrolės pareigūnams. Viena iš klasifikavimo formų, visuotinai vadinama duomenų gavyba (angl. *data mining*) - automatinės paieškos duomenų bazėse naudojant iš anksto atrinktus kriterijus, galinčius apimti rasę, etninę kilmę, religiją, nacionalinę kilmę ir kt.

Šis pranešimas rengiamas įsitikinus, kad klasifikavimo ir duomenų gavybos taikymas – viešųjų ir parlamentinių diskusijų verta tema. Nepakankamai dėmesio skiriama diskriminacijos ar netinkamo jautrios asmeninės informacijos naudojimo rizikai klasifikuojant, nepakankamai stengiamasi, kad šie veiksmai būtų objektyvūs, proporcingi ir reikalingi, jeigu norima, kad jie atitiktų Europos žmogaus teisių ir kovos su diskriminacija teisės aktuose numatytus teisinius kriterijus. Klasifikavimas gali būti netiesioginis, kai, pavyzdžiui, policijos sprendimuose, kuriuose nurodomi įtartini asmenys, jis atspindi vadovavimąsi stereotipais apie mažumų grupių polinkį nusikalsti. Atlikti tyrimai siekiant išsiaiškinti klasifikavimo atvejus, pavyzdžiui, romų atžvilgiu. Kitų formų klasifikavimas yra tiesioginis, kai, pvz., nustatant tyrimų kryptį vadovaujamasi tam tikrais konkrečiais kriterijais.

Vis dėlto neaišku arba nesutariama, kokie veiksmai iš tikrųjų yra klasifikavimas, ar jie teisėti ir kokias apsaugos priemones reikia taikyti, kad būtų išvengta neteisėto ir diskriminuojančio klasifikavimo[1]. Europos Parlamentas ne kartą pareiškė susirūpinimą dėl klasifikavimo, ypač rasės, etninės kilmės ir religijos pagrindu, duomenų apsaugos, teisėsaugos bendradarbiavimo, keitimosi duomenimis ir žvalgybos, aviacijos ir transporto saugumo, imigracijos ir pasienio valdymo, taip pat požiūrio į mažumas klausimais. Vis dėlto deramai neišnagrinėti teisiniai ir kiti klausimai, galintys padėti bent iš dalies susitarti, kas priimtina ir kas – ne.

2. Bandymas susitarti dėl klasifikavimo apibrėžties

Reikia pasiekti tam tikrą susitarimą dėl apibrėžties ir nustatyti konkrečių klasifikavimo atvejų teisinio pagrįstumo ir teisėtumo gaires, kurios galėtų būti apsaugos ir atskaitomybės priemonių pagrindas.

ES klasifikavimo etniniu ar kitokiu pagrindu apibrėžties nėra, nesutariama ir dėl

[1] Taip pat turėtume žinoti, kad klasifikavimas pilietybės pagrindu gali sudaryti galimybę klasifikuoti etniniu pagrindu.

klasifikavimo veiksmų ir subjektų spektro. Diskusijas stabdo koncepcijos neaiškumas. Iki šiol esama dviejų šiek tiek skirtingų požiūrių į klasifikavimo apibrėžimą Europos lygmeniu: vienas požiūris grindžiamas duomenų apsaugos perspektyva, kitas – nediskriminavimo perspektyva.

Vertinant iš duomenų apsaugos perspektyvos, pateikiamos šios dvi apibrėžtys:

> „kompiuterinis metodas, kai atliekant duomenų paiešką duomenų saugykloje sudaromos sąlygos arba siekiama sudaryti sąlygas klasifikuoti (su tam tikra tikimybe, taigi ir su tam tikra paklaida) asmenis, priskiriant juos tam tikrai kategorijai, kad šių asmenų atžvilgiu būtų galima priimti atitinkamus sprendimus“[1];
>
> „ypatybių (būdingų elgsenai) priskyrimas individui arba kolektyvui ir atitinkamas elgesys su tuo asmeniu/subjektu (arba kitais asmenimis/subjektais) atsižvelgiant į tas ypatybes“[2].

Šiose apibrėžtyse klasifikavimas laikomas neutraliu tyrimo procesu ir neatsižvelgiama į jautrių asmens duomenų naudojimo padarinius ir diskriminacijos riziką. Jose taip pat neįvardijama teisėsauga kaip svarbiausia sritis, kurioje klasifikavimas kelia rūpestį dėl galimo diskriminuojančio poveikio.

Kitos apibrėžtys pateikiamos iš kovos su diskriminacija perspektyvos ir orientuotos į etninį klasifikavimą:

> „atvejai, kai policija, neturėdama objektyvaus ir tikėtino pagrindo, rasę, odos spalvą, kalbą, religiją, pilietybę, nacionalinę ar etninę kilmę naudoja kontrolės, stebėjimo ar tyrimo tikslais“[3];
>
> „[etninis klasifikavimas] yra ne individualaus elgesio, o etninės kilmės, rasės, nacionalinės kilmės ar religijos, kaip pagrindo, naudojimas priimant sprendimus dėl priverstinio teisės aktų vykdymo ir (arba) tyrimų asmenų, apie kuriuos manoma, kad jie dalyvavo arba dalyvauja nusikalstamoje veikloje, atžvilgiu“[4];
>
> „[etninis klasifikavimas] yra rasės arba etninės kilmės, religijos arba nacionalinės kilmės, kaip vienintelio veiksnio arba keleto veiksnių, naudojimas sistemingai priimant sprendimus dėl priverstinio teisės aktų vykdymo, nesvarbu, ar asmenys

[1] Žr. naujausią Europos Tarybos klasifikavimo tyrimą.
[2] L. A. Bygrave, Saugokis kompiuterio: EB Duomenų apsaugos direktyvos 15 straipsnis ir automatinis profiliavimas, *Computer Law & Security Report*, 2001 m., 17 tomas, p. 17–24.
[3] Europos kovos su rasizmu ir netolerancija komisijos (ECRI) 2007 m. birželio 29 d. priimtos Bendrosios politikos rekomendacijos Nr. 11 dėl kovos su rasizmu ir rasine diskriminacija policijoje, CRI/Europos Taryba (2007)39, 1 dalis.
[4] Atviros visuomenės instituto atstovės Rebekos Delsol pranešimas Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto apskritojo stalo diskusijose: „Laisvė ir saugumas integruotai valdant ES sienas“, 2008 m. birželio 30 d., Briuselis.

įvardijami automatinėmis, ar kitomis priemonėmis“[1];

3. Klasifikavimo taikymo sritys: kova su terorizmu, teisėsauga, imigracija, muitinės ir pasienio kontrolė

Klasifikavimas taikomas įvairiose teisėsaugos ir administracinės kontrolės srityse, pradedant kova su terorizmu[2], šalies vidaus teisėsauga, imigracija ir baigiant muitinės ir pasienio kontrole. Riba tarp šių įvairių sričių vis labiau nyksta, nes vienoje srityje surinkta informacija dalijamasi su kitų sričių atstovais, institucijos reaguoja į joms daromą spaudimą dalytis žvalgybos duomenimis, jeigu tik jų gaunama, ir vis labiau stengiamasi skatinti glaudesnį bendradarbiavimą ir bendras operacijas. Vizų informacinė sistema (VIS)[3], Šengeno informacinė sistema (SIS I ir SIS II), EURODAC ir kitos ES duomenų bazės laikomos bendradarbiavimo baudžiamojo teisingumo srityje šaltiniu, kaip matyti iš pasiūlymų suteikti teisėsaugai galimybę naudotis šiomis duomenų bazėmis ir sukurti VIS, SIS II ir EURODAC veikimo sąsajas.

Komisijos pasiūlyme dėl Europos keleivio duomenų įrašo (PNR) sistemos[4] numatyta rinkti asmeninius į ES vykstančių keleivių duomenis. Pasiūlyme numatytas „PNR duomenų lyginimas su ypatumų deriniu ir elgesio modeliais, siekiant atlikti rizikos vertinimą“. Nors Komisija atsisakė šią veiklą vadinti „klasifikavimu“, sveikas protas reikalauja, kad ji būtų kaip nors pagrįstai apibrėžiama. Keleivis, atitinkantis tam tikrą rizikos vertinimo „profilį“, būtų įvardijamas kaip didelę riziką keliantis keleivis, ir galbūt jo atžvilgiu būtų atliekami papildomi veiksmai.

Komisijos komunikate dėl atvykimo ir išvykimo registravimo sistemos sukūrimo[5] šalies vidaus teisėsaugos pareigūnams numatyta galimybė naudotis informacija, įskaitant biometrinius duomenis, surinktus iš keliautojų, atvykstančių į Šengeno erdvę ar iš jos išvykstančių, atliekant jų tapatybės patikrinimą jų šalyje, ne pasienyje. Tikėtina, kad šias duomenų bazes naudojantys asmenys gali priimti sprendimus remdamiesi asmeniniais, tarp jų – ir slaptais, duomenimis grindžiamais profiliais. Elektroninio kelionės leidimo sistema (EKLS) bus taikoma „trečiųjų šalių piliečiams, kuriems nereikia vizos, [ir] leis nacionalinėms institucijoms individualiai įvertinti kiekvieną keleivį prieš jam įlipant į orlaivį, išskrendantį į Europą.“ Vis dėlto valstybėms narėms paliekama teisė remiantis neapibrėžtais kriterijais nuspręsti dėl proceso, kuriuo būtų patvirtinama, ar asmuo yra *bona fide* ir (arba) didelės grėsmės nekeliantis keliautojas, ar, atvirkščiai, jis kelia grėsmę visuomenės saugumui. Darytina prielaida, kad jos parengs rizikos vertinimo profilius, kuriais bus grindžiami sprendimai.

[1] Oliver de Schutter ir Julie Ringelheim (2008 m.), „Etninis klasifikavimas: didėjanti Europos žmogaus teisių teisės problema“, *Modern Law Review*, 71(3):358-384.
[2] Tarybos sprendimas 2005/671/TVA dėl valstybių narių keitimosi informacija ir bendradarbiavimo teroristinių nusikaltimų srityje, Tarybos pamatinis sprendimas 2006/960/JHA dėl keitimosi informacija ir žvalgybos informacija tarp Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijų supaprastinimo, ypač sunkių nusikaltimų, įskaitant teroro aktus, atveju.
[3] 2008 8 13 OL L 218, 2008 m. birželio 23 d., p. 60 ir 129.
[4] COM(2007) 654.
[5] Pasirengimas kitiems Europos Sąjungos sienų valdymo etapams COM(2008) 69, 2008 2 13.

Nerimą kelia tai, kad šie pasiūlymai teikiami labai greitai, o apie klasifikavimo praktiką pasienyje žinoma labai mažai; atlikta labai mažai tyrimų. Tai iš dalies atspindi konkrečius uždavinius – apibrėžti ir stebėti klasifikavimą, kai priimami sprendimai dėl imigracijos, kuri jau savaime pirmiausia grindžiama pilietybe ir sieną siekiančio kirsti asmens statusu vizų atžvilgiu[1]. Tyrimams trukdo ir teisėsaugos nenoras atskleisti tyrimų gaires ir informaciją apie konkrečius veiksmus, kuriais naudojami su jautriais duomenimis susiję kriterijai.

Be to, kai ES PNR, atvykimo ir išvykimo registravimo sistema ir kitos duomenų bazės sukuriamos ES lygmeniu, o nustatyti rizikos analizės kriterijus paliekama valstybėms narėms, akivaizdžiai gali trūkti atskaitomybės. Ar ES kompetentinga užtikrinti, kad būtų nustatytos pakankamos apsaugos sąlygos?

4. Klasifikavimo teisėtumo nustatymas

Neginčijama, kad klasifikavimas gali būti teisėtas, pavyzdžiui, kuriant profilius tyrimams baudžiamosiose bylose atlikti – įtariamųjų profilius, kuriuose apibūdinamas konkretus asmuo ar asmenys, ieškomi už konkretų nusikaltimą, padarytą konkrečiu laiku ir konkrečioje vietoje. Šie įtariamųjų profiliai gali būti taikomi ir grupėms, kai matoma, kad organizuotos nusikaltėlių grupės susijusios pagal etninį ir nacionalinį požymį ir šis ryšys pagrįstas tvirtais, konkrečiais naujausiais žvalgybos duomenimis[2]. Šiais atvejais etninė kilmė ar kiti asmeniniai veiksniai, kaip atpažinimo būdai, yra teisėta teisėsaugos naudojama priemonė.

Vis dėlto įvairių formų klasifikavimu gali būti pažeidžiama daug Europos žmogaus teisių konvencijoje įtvirtintų teisių, įskaitant teisę į privatumą, judėjimo ir religijos laisvę ir teisę nebūti diskriminuojamam. 14 straipsnyje uždrausta diskriminuoti asmenis, siekiančius naudotis Konvencijoje saugomomis teisėmis. Taikant šią normą, jeigu du panašioje padėtyje esantys asmenys skirtingai traktuojami nesant objektyvaus ir protingo pagrindo, vienas iš jų neteisėtai diskriminuojamas[3]. EŽTT precedento teisėje įtvirtinta, kad atvejai, kai rasė yra *vienintelis* teisėsaugos veiksmų pagrindas, laikytini neteisėta diskriminacija. Jeigu norima, kad klasifikavimo veiksmai būtų laikomi ne diskriminacija, o teisėtu skirtingu požiūriu, jie turi būti patikrinti pagal tris kriterijus: veiksmingumą, proporcingumą ir reikalingumą.

Direktyvoje 2000/43/EB (Rasių lygybės direktyvoje) nustatytas ES teisės principas – vienodas požiūris į asmenis nepaisant jų rasinės ar etninės kilmės[4]. Šis principas taikomas teisei gauti prekių ir paslaugų[5]. Preambulėje sakoma, kad diskriminavimas gali pakenkti Europos Sąjungos, kaip laisvės, saugumo ir teisingumo teritorijos, plėtrai[6], todėl esama

[1] Atviros visuomenės instituto pranešimas raštu Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto apskritojo stalo diskusijose: „Laisvė ir saugumas integruotai valdant ES sienas“, 2008 m. birželio 30 d., Briuselis, p. 4.

[2] Atviros visuomenės instituto pranešimas raštu Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto apskritojo stalo diskusijose: „Laisvė ir saugumas integruotai valdant ES sienas“, 2008 m. birželio 30 d., Briuselis, p. 2.

[3] Timishev prieš Rusiją, App. Nos. 55762/00, 55974/00, ECtHR 2005 12 13.

[4] OL L 180, 2000 7 19, p. 22.

[5] OL L 180, 2000 7 19, 3 straipsnio 1 dalies h punktas.

[6] Preambulės 9 dalyje teigiama: „diskriminavimas dėl rasės arba etninės priklausomybės gali pakenkti ES sutarties tikslų įgyvendinimui, ypač siekti pakankamo užimtumo ir socialinės apsaugos lygio, gerinti gyvenimo lygį ir gyvenimo kokybę, siekti ekonominės ir socialinės sanglaudos bei solidarumo. Jis taip pat gali pakenkti Europos Sąjungos, kaip laisvės, saugumo ir teisingumo teritorijos, plėtrai.“ Vis dėlto Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (Lygių

teiginių, kad policijos ir teisėsaugos veikla yra „viešoji prekė ir paslauga“ ir turėtų patekti į direktyvos taikymo sritį. Iš pateiktos nuorodos tikrai galima daryti prielaidą, kad Rasių lygybės direktyva taikoma teisėsaugos veiksmams.

Net jeigu sutinkama, kad ši direktyva taikoma teisėsaugos veiksmams, svarbi Rasių lygybės direktyvos teikiamos apsaugos išimtis nustatyta 3 straipsnio 2 dalyje, joje leidžiamas skirtingas statusas pilietybės pagrindu. Nors sprendimai dėl imigracijos turi būti priimami remiantis pilietybe, ši plati diskriminacijai pilietybės pagrindu taikoma išimtis palieka didelę apsaugos spragą ir už jos gali slypėti teisėtais pilietybės skirtumais pridengta diskriminacija rasės ar etninės kilmės pagrindu. Pavyzdžiui, už imigracijos kontrolę atsakingi pareigūnai gali sustabdyti „užsienietiškai“ atrodančius asmenis – praktikoje tai reiškia nebaltuosius europiečius. Visuomenėje, kurioje vis labiau ryškėja daugiatautiškumas, šiais veiksmais mažumų grupėms užkraunamas nepagrįstas teisėsaugos ar kontroliuojančių pareigūnų dėmesys.

5. Duomenų apsaugos klausimai

Direktyvos 95/46/EB dėl duomenų apsaugos 15 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog asmuo turi teisę, kad jam nebūtų taikomas „sprendimas, kuris sukuria jam teisinį poveikį <...> ir kuris yra paremtas tiktai automatiniu duomenų tvarkymu, skirtu įvertinti tam tikrus asmeniškus su juo susijusius aspektus“.

Teigiama, kad klasifikavimas, kurį atliekant žmonės tiesiog atrenkami tolesniems patikrinimams ir tuo jiems nedaroma neigiamo ar teisinio poveikio, negali pakenkti jų interesams. Todėl Komisijos pasiūlyme dėl ES PNR sistemos nurodoma, kad prieš teisėsaugai imantis veiksmų būtinas dar vienas etapas – manoma, kad pareigūnas turi įvertinti rizikos vertinimu ir (arba) klasifikavimu grindžiamo tapatybės nustatymo svarbą.

„Valstybių narių informacijos apie keleivius skyrius ir kompetentingos institucijos nesiima priverstinio vykdymo priemonių remdamiesi vien automatiniu PNR duomenų tvarkymu, asmens rase, etnine kilme, religiniais, filosofiniais, politiniais įsitikinimais arba seksualine orientacija.“

Vis dėlto „trečiojo ramsčio“ pamatinio sprendimo dėl duomenų apsaugos policijos veiklos ir baudžiamojo teisingumo srityje 8 straipsnyje ši apsauginė sąlyga sušvelninta numatant, kad nepalankų sprendimą galima priimti vien duomenų gavybos ar klasifikavimo pagrindu, jeigu atitinkamam asmeniui taikoma kokia nors teisinė apsauga:

Sprendimą, turintį neigiamą teisinį poveikį arba kitokį didelį poveikį duomenų subjektui ir paremtą tiktai automatiniu duomenų tvarkymu, skirtu įvertinti tam tikrus asmeniškus su juo susijusius aspektus, leidžiama priimti tik tada, kai įstatymo apsaugoti to duomenų subjekto teisėti interesai.

---

užimtumo galimybių direktyvos) 2 straipsnio 5 dalyje teigiama: „ši direktyva nepažeidžia priemonių, numatytų nacionaliniuose teisės aktuose, kurie demokratinėse visuomenėse yra būtini visuomenės saugumui, viešajai tvarkai palaikyti ir kriminalinių nusikaltimų prevencijai, kitų asmenų sveikatos, teisių ir laisvių apsaugai.“

Vis dėlto, kadangi šioms priemonėms nenustatyta jokių konkrečių standartų ar kriterijų, šios nuostatos vertė gana maža.

Tiesioginis sistemingas klasifikavimas kelia svarbių klausimų dėl asmens duomenų apsaugos, ypač kalbant apie jautrius asmens duomenis, kuriems taikomi griežtesni apsaugos standartai. Duomenų gavyba grindžiama tam tikrais kriterijais, dažnai atliekama dideliu mastu ir dažnai apima jautrių asmens duomenų, pvz., etninės kilmės, nacionalinės kilmės, religijos, kitos jautrius duomenis gauti leidžiančios informacijos (pvz., apie maisto pasirinkimą lėktuvuose, galintį padėti nustatyti *halal* patiekalų reikalaujančius ir todėl dažniausiai musulmonais laikomus asmenis) aspektus.

Kai asmenys nustatomi vykstant klasifikavimu grindžiamam procesui, jie įvardijami kaip įtartini remiantis kriterijais, kurių jie negali pakeisti. Praktiškai tai panašu į nekaltumo prezumpcijos panaikinimą ir rodo, kad reikia nustatyti tvirtas asmens duomenų, ypač jautrių asmens duomenų, apsaugos sąlygas ir apriboti teisėsaugos galimybes jais piktnaudžiauti.

Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūnas Peter Hustinx aiškiai pareiškė, kad siūlomas pamatinis sprendimas dėl duomenų apsaugos policijos veiklos ir baudžiamojo teisingumo srityje „gerokai sumažina Europos piliečių asmens duomenų apsaugą“.[1] Priešingai negu į Direktyvą 95/46, į naujausią projektą, dėl kurio Taryba pasiekė politinį susitarimą, nebeįtrauktas duomenų apdorojimas šalies viduje ir todėl jis netaikomas šalies vidaus lygmeniu atliekamam klasifikavimui.

Kitos reikalingos apsaugos sąlygos, taikytinos teisėsaugai siekiant naudoti asmens duomenis[2]:

- tinkamumas ir veiksmingumas: kad konkretūs duomenų apdorojimą apimantys klasifikavimo veiksmai būtų laikomi tinkamais ar veiksmingais, profilis turi būti grindžiamas objektyviu, statistiškai reikšmingu klasifikuojant taikytų kriterijų (etninės kilmės, amžiaus, lyties, pilietybės ir kt.) ir klasifikavimu siekiamo ištirti reiškinio (nusikaltimo, nelegalios imigracijos, terorizmo, sukčiavimo draudimo srityje ir kt.) ryšiu[3];
- proporcingumas: duomenų naudojimas ir jo sritis turi būti proporcinga teisėsaugos tikslui, kurio šiuo naudojimu siekiama;
- tikslumas: turi būti nustatytos priemonės, kurias taikant būtų galima patikrinti įvestų asmens duomenų tikslumą ir patikimumą;
- laikotarpiai: asmens įtraukimą į duomenų bazę, šio įtraukimo kriterijus ir loginį pagrindą reikia reguliariai įvertinti iš naujo. Jeigu nėra pagrįstų priežasčių, informaciją reikia ištrinti. Rasė, etninė kilmė ir religija nėra priežastys, dėl kurių, nesant kitų svarbių faktų, asmuo galėtų būti įtrauktas į duomenų bazę;

[1] Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno trečioji nuomonė dėl pasiūlymo dėl Tarybos pamatinio sprendimo dėl apsaugos asmens duomenų, apdorojamų policijos ir teisminio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose, 2007 8 27.

[2] Europos duomenų apsaugos priežiūros pareigūno Peterio Hustinxo pranešimas Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komiteto apskritojo stalo diskusijose: „Laisvė ir saugumas integruotai valdant ES sienas“, 2008 m. birželio 30 d., Briuselis.

[3] Taip pat žr. Europos Sąjungos nepriklausomų žmogaus teisių ekspertų tinklo, CFR-CDF, pirmąją ataskaitą, 2003 m. gegužės mėn.

- teisių gynimo priemonės: atsižvelgiant į galimas pasekmes asmenims, teisių gynimo priemonės turi būti veiksmingos ir prieinamos.

6. Diskusija ir rekomendacijos

Pranešėja tikisi, kad šios mintys skatina diskusiją, ar klasifikavimas teisėtas ir ar jis turėtų būti teisiškai pagrįstas ir teisėtas. Pranešėja pateiks Piliečių laisvių, teisingumo ir vidaus reikalų komitete vyksiančiomis diskusijomis ir suinteresuotųjų šalių įnašu pagrįstas rekomendacijas.